

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת כי תבוא, תש"ע
מספר 876מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

הברכה שבקללות

מסכת הקללות שבפרשתנו (דב' כח: טו-סח)¹ מעוררת תחושות קשות. לא נוח ולא נעים לשמוע מפי בעל-הקריאה בבית הכנסת את מגוון הקללות ואת עצמתן ואולי אף לחוש שהן נאמרות במין שמחה לאיד:

וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר-שֶׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְפוֹת אֶתְכֶם פֶּן יִשֵּׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהֶאֱבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם (סג).

מה פשר הדברים?

דרך אחת של פענוח היחידה היא לראות בה נבואת זעם שתגשם, אם בתקופת חורבן הבית הראשון אם לאחר חורבן בית המקדש השני. לדוגמה, כך מפרש דון יצחק אברבנאל (כח: טו)²: והיה אם לא תשמע וגו' עד ישא ה' עליך. ראוי שנדע שהקללות שזכרו בפרשה הזאת לא באו על דרך איום וגיוזום להפחיד לבב האנשים, אבל באו ברוח אלהין קדישין להגיד מה שיהיה באחריתם, כי הנה כולם נתקיימו בדורות החטאים בנפשותם, וכמו שיתבאר.

הרב הירש מרחיב את הדיבור בגישה זו ומגיע ממנה למסקנה אמונית (כח: כ):

רבים ניסו להוכיח שכל הקללות האמורות כאן התקיימו ככתבן בתקופת הייסורים של חורבן בית ראשון ובית שני. ואכן ניתן לומר בדרך כלל: אלפיים שנות הייסורים של העם היהודי הן פירוש חי של כל האמור כאן. בייחוד תפוצת ישראל בין כל העמים היא הגשמה מילולית של פסוקים סד-סז,³ ועד היום הזה היא הופכת כל יהודי לעדות חיה על אמיתה של התורה ועל מקורה הא-לוהי. גם מי שעניו כהות יראה את כוח התורה, שהצמידה למצוותיה הודעות כאלה כעריבות למשך אלפי שנות העתיד.

אנסה להציע הבנה נוספת של קללות התוכחה. מדובר בברית, ועובדה זו מצוינת במפורש הן לפני פרשת הברכה והקללה (כז: יא-יד) הן בסיומה (כח: סט). זאת ברית אלוקית שהקב"ה כורת עם בני ישראל: גם כשאתה חוטא ואינך מקיים את מצוות ה', אין הקב"ה מוותר עליך. אתה תופך, תסכול, תעבור ייסורים קשים, אך לעולם לא תינטש. לא ייתכן שעם ישראל יוחלף בעם אחר. לא יהיה כדבר הזה.

החלק הראשון של הברית – הברכות הנעימות והטובות (כח: א-יד), הוא חלק מהדיאלוג שבין עם ישראל ובין אלוקיו. בדיאלוג זה קיימת הדדיות של נתנה מצד עם ישראל כלפי אלוקיו ומצד ה' כלפי עמו. ניתן לראות הדדיות זו בפסוקים יז-יט:

אֶת-ה' הָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לְהָיִיתׁ לְךָ לֹא-לֵהִים וּלְלַכֵּת בְּדַרְכֵי וּלְשַׁמֵּר חֻקֵי וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשַׁמֵּעַ בְּקוֹלוֹ – וְהָאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לְהָיִיתׁ לוֹ לְעַם סֻגְלָה פֶּאֶשֶׁר דְּבַר-לְךָ... וְלֵהִיטֵךְ עִם-קֹדֶשׁ לֵה' אֶל-לֵהִיטֵךְ פֶּאֶשֶׁר דְּבַר.

¹ הדברים תקפים גם לפרשת הקללות שבפרשת "בחקתי", ויקרא כ"ו.

² אברבנאל מתפלמס עם פירושו של רמב"ן (שם: מב) לאלו תקופות מדויקות בתולדות עם ישראל מכוונים הדברים. אך בעיקרון הוא מסכים עמו שמדובר בנבואה הניתנת לפענוח היסטורי.

³ כוונתו של הרב הירש לפסוקים הנוראים המתארים את חוסר הרגיעה של עם ישראל בקרב העמים: החיים התלויים מנגד, הפחדים וחוסר הביטחון: "בבקר תאמר מי יתן ערב ובצערב תאמר מי יתן בקר מפחד לבקבך אשר תפחד ומפןאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה" (זו). מפליא לקרוא את דברי הרב הירש, אשר נפטר בסוף המאה ה-19, עוד לפני השואה.

בדיוק באותה הדריות של ברית מוצג גם החלק הנורא של הקללות. כשם שבקשר אנושי שבין בני זוג יש עליות וירידות, כך בקשר שבין עם ישראל ובין אלוקיו. יש ייסורים בקשר, אך אין אופציה לניתוק ולפירוד נצחי. אין נטישה.⁴

יתרה מזו: ככל שהקשר חזק, כך גדולים הקושי והסבל הכרוכים בקשיים שבו. כך בקשר שבין בני אדם, וכך בקשר שבין העם ובין אלוקיו. ככל שהדרישה מעם ישראל גבוהה – להיות "עם סגולה" ו"עם קדוש", כך הצד השני של הנפילה כואב יותר.

והנה, בפרשה הבאה, פרשת "נצבים", קושרת התורה את פרשת הברכה והקללה שבפרקנו לפרשת התשובה (ל:א-ב):

וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל-לְבָבְךָ בְּכָל-הַיָּמִים אֲשֶׁר הָדִיתִּךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ שְׁמָה, וְשָׁבַתְתָּ עַד-ה' אֱ-לֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי. כַּגֹּדֶל הַנִּפְלֵה כִּךְ גֹּדֶל הַחֲזוּרָה אֶל הַפִּיּוּס וְאֵל הָאֵהָבָה.

ההפטרה של פרשת "כי-תבוא", בישיעו ס', עוסקת בדיוק במהפך זה. זאת נבואת נחמה המאירה ומעודדת את לבותיהם של השומעים: "קוּמִי אוּרִי כִּי בָּא אוֹרְךָ וּכְבוֹד ה' עֲלֶיךָ זָרַח" (פס' א); "פַּתַּח הַיְיִתְךָ עֲזוּבָה וּשְׁנוּאָה וְאִין עוֹבֵר וְשִׁמְתִּיךָ לְגֹאֲזֵן עוֹלָם מְשׁוּשׁ דּוֹר וָדוֹר" (טו); "לֹא-יָבֹא עוֹד שְׁמִשְׁךָ וִירִחֶךָ לֹא יֵאָסֵף כִּי ה' יִהְיֶה-לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יָמֵי אַבְלָךָ" (כ).

הפסוק המצוטט לעיל – "וְהָיָה פֶּאֶשֶׁר-שָׁשׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כִּן יֵשִׁישׁ ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם", מראה את הדינמיות והחיות שבקשר ההדדי שבין עם ישראל ובין ריבונו של עולם. זהו קשר בל יינתק הן בתקופות הזוהר והן בתקופות החשכה.

ד"ר יעל צוהר
המחלקה לתנ"ך

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il.

אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב:

sub parasha-l firstname lastname כאשר *first-name* ו- *last-name* הינם

השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.

⁴ בסוף מסכת הקללות שבפרשת "בחקתי" הדברים כתובים במפורש: "וְאֵף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתְכֶם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיכֶם לֹא מְאֻסְתִּים וְלֹא גְעֻלְתִּים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּכֶם כִּי אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם. וְזָכַרְתִּי לְהֶם בְּרִית רְאִשְׁנִים" (ויק' כו:מד-מה).